

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «САМАРДАК ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF SAMARDAK v. UKRAINE)**

(Заява № 43109/05)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

4 листопада 2010 року

ОСТАТОЧНЕ

04/02/2011

Текст рішення може зазнати редакційних виправлень.

У справі «Самардак проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

ПеерЛоренцен (PeerLorenzen), *Голова*,

Рената Ягер (RenateJaeger),

Карел Юнгвірт (KarelJungwiert),

МаркВіллігер (MarkVilliger),

МирянаЛазарова-Трайковська (MirjanaLazarovaTrajkovska),

ЗдравкаКалайджиєва (ZdravkaKalaydjieva),

Ганна Юдківська (GannaYudkivska), *судді*,

та Клаудія Вестердік (ClaudiaWesterdiek), *Секретар секції*,
після наради за зачиненими дверима 12 жовтня 2010 року
вносить таке рішення, що було ухвалено у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 43109/05), яку 4 листопада 2005 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянин України Іван Трофимович Самардак (далі — заявник).

2. Заявника, якому було надано юридичну допомогу в Суді, представляв пан Р. Таратула, юрист, що практикує у м. Львові. Уряд України (далі — Уряд) представляв його Уповноважений — пан Ю. Зайцев.

3. Заявник стверджував, що зазнав жорстокого поводження з боку працівників міліції та що ефективного розслідування у зв'язку з його скаргою проведено не було.

4. 10 листопада 2008 року Голова п'ятої секції вирішив повідомити Уряд про заяву. Суд також вирішив розглядати питання щодо суті та прийнятності заяви одночасно (пункт 1 статті 29 Конвенції).

ФАКТИ**I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ**

5. Заявник, 1952 року народження, проживає у м. Львові.

6. У суботу, 20 квітня 2002 року, приблизно о 13 год. 40 хв. працівники міліції В. З. і С. П. побачили заявника, який грався з ножом на автобусній зупинці, затримали його і доправили для допиту до Личаківського районного відділу міліції м. Львова. У відділі працівники міліції вилучили ніж і направили його на експертизу, щоб з'ясувати, чи можна його вважати холодною зброєю. Після допиту заявника звільнили, не склавши протоколу про його затримання.

7. У понеділок 22 квітня 2002 року заявник звернувся до прокуратури Личаківського району м. Львова (далі — районна прокуратура) зі скаргою на те, що працівники міліції жорстоко били його під час допиту, застосовували до нього наручники без жодної підстави та намагалися підвісити на трубі. У зв'язку з цією скаргою заявника було направлено для проходження медичної експертизи.

8. 23 квітня 2002 року медичні експерти виявили у заявника кілька саден і численні синці на голові та різних частинах тіла, які у сукупності було кваліфіковано як легкі тілесні ушкодження.

9. Того самого дня було вирішено не порушувати кримінальну справу щодо заявника, оскільки вилучений у нього ніж не можна було вважати холодною зброєю.

10. 30 квітня 2002 року слідчий відділ районної прокуратури виніс постанову про відмову в порушенні кримінальної справи за скаргою заявника на погане поводження. Постанова ґрунтувалася головним чином на письмових поясненнях двох працівників міліції, які стверджували, що заявник міг зазнати тілесних ушкоджень під час доправлення його до відділу міліції, коли, з огляду на його відмову йти з ними, вони застосували прийоми рукопашного бою, щоб примусити його підкоритися.

11. 24 травня 2002 року прокурор Личаківського району скасував цю постанову як «незаконну та необґрунтовану», зваживши, зокрема, на те, що самого заявника не було допитано і що обставини тримання його у відділі міліції не було з'ясовано. Прокурор також вимагав проведення додаткової медичної експертизи тілесних ушкоджень заявника.

12. Згідно з висновком нової медичної експертизи, проведеної у період із 3 по 7 червня 2002 року, у заявника додатково було виявлено кілька переломів ребер, можливою датою виникнення яких було 20 квітня 2002 року. Відповідно ушкодження заявника перекваліфікували на «тілесні ушкодження середньої тяжкості».

13. У червні — жовтні 2002 року було винесено ще три постанови про відмову в порушенні кримінальної справи (від 7 червня, 1 серпня і 13 вересня 2002 року), які містили посилання на ймовірність того, що заявник зазнав тілесних ушкоджень внаслідок застосування пропорційної сили під час доправлення його до відділу міліції. Ці постанови було скасовано 11 липня, 28 серпня і 29 жовтня 2002 року відповідно. Останньою з цих постанов було одночасно порушено кримінальну справу у зв'язку зі згаданою подією.

14. 31 березня 2003 року кримінальну справу було закрито з огляду на відсутність в діях працівників міліції складу злочину.

15. У квітні 2003 року заявник оскаржив постанову про закриття кримінальної справи до Личаківського районного суду м. Львова (далі — районний суд).

16. 1 серпня 2003 року районний суд задовольнив скаргу заявника і відновив слідство у справі. Він зазначив, зокрема, що під час допиту заявник докладно і послідовно розповів про обставини, за яких він зазнав тілесних ушкоджень. З іншого боку, двоє працівників міліції змінили свої попередні пояснення (спочатку вони стверджували, що заявник міг зазнати тілесних ушкоджень внаслідок застосування до нього прийомів рукопашного бою під час доправлення його до відділу міліції, але потім зазначили, що під час опору застосуванню цих прийомів він випадково впав на землю і травмувався). Районний суд також висловив сумнів щодо того, що численні тілесні ушкодження заявника на різних частинах тіла можна пояснити одним падінням, як стверджували працівники міліції, і надав слідчим органам вказівку допитати медичних експертів щодо вірогідності версій події, наданих працівниками міліції та заявником. Районний суд також надав слідчим органам вказівку з'ясувати, чому про тримання заявника у відділі міліції не було належним чином складено протокол, а також встановити й допитати інших можливих свідків цих подій.

17. 6 серпня 2004 року додаткова медична експертиза підтвердила наявність у заявника переломів трьох ребер, яких він міг зазнати 20 квітня 2002 року.

18. 17 вересня 2004 року і 26 січня 2005 року кримінальну справу було закрито по суті з тих самих підстав, що і раніше. 15 жовтня 2004 року і 10 березня 2005 року відповідно прокуратура Львівської області скасувала ці постанови, встановивши, що попередні вказівки суду не було виконано у повному обсязі.

19. 17 червня 2005 року слідчий відділ районної прокуратури знову закриття кримінальну справу, посилаючись на ймовірність того, що тілесні ушкодження були завдані застосуванням пропорційної сили під час доправлення заявника до відділу міліції. Мотивуючи своє рішення, слідчі посилалися, зокрема, на результати додаткового допиту двох працівників міліції, підозрюваних у застосуванні до заявника жорстокого поводження, кількох інших працівників міліції, кількох осіб, які також перебували у відділі міліції того дня, а також двох понятих, у присутності яких у заявника було вилучено ніж. Зазначені особи стверджували, що хоча через сплив часу не могли пригадати подробиць, вони не були свідками жорстокого поводження із заявником. Працівник міліції, відповідальний за протоколювання фактів затримання 20 квітня 2002 року, також стверджував, що офіційно заявника затримано не було, оскільки в журналі немає відповідного запису.

20. 3 серпня 2005 року прокуратура Львівської області скасувала постанову про закриття кримінальної справи і повернула справу на додаткове розслідування.

21. 3 січня 2006 року справу було закрито по суті з тих самих підстав, що й раніше, та з посиланням, здебільшого, на ті самі джерела доказів. Заявник оскаржив цю постанову до районного суду.

22. 9 серпня 2006 року районний суд скасував постанову від 3 січня 2006 року, визнавши, що його попередні вказівки залишилися невиконаними. Зокрема, районний суд зазначив, що так і не було з'ясовано, чому працівники міліції змінили свої попередні показання стосовно того, в який спосіб заявник зазнав тілесних ушкоджень під час доправлення до відділу міліції; не було допитано медичних експертів стосовно достовірності версій сторін про спосіб завдання тілесних ушкоджень і не з'ясовано причини того, чому про факт затримання заявника не було складено протокол. Районний суд також встановив, що недоліки розслідування можна розцінювати як

«уперте небажання ... провести детальну перевірку по описаних Самардаком І. Т. обставинах ... [а отже, прийняття] обґрунтованого рішення по його заяві...»

23. Згодом провадження у справі неодноразово зупинялось, оскільки, незважаючи на вжиття всіх необхідних заходів, встановити особу, яка вчинила злочин, виявилось неможливим. Після цього провадження знову відновлювалося у зв'язку зі скаргами заявника. У липні 2009 року (коли сторони востаннє інформували Суд про перебіг провадження у справі) розслідування ще тривало.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

24. Відповідні положення національного законодавства викладені у рішенні Суду у справі «Козинець проти України» (*Kozinets v. Ukraine*), заява № 75520/01, пп. 39–42, від 6 грудня 2007 року.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТЕЙ 3 і 13 КОНВЕНЦІЇ

25. Заявник скаржився, що під час допиту 20 квітня 2002 року він зазнав нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження з боку працівників міліції, що було порушенням статті 3 Конвенції. Посилаючись на статтю 13 Конвенції, він також скаржився, що ефективного розслідування його скарги про погане поводження проведено не було, тому він не мав ефективного засобу юридичного захисту стосовно зазначеного порушення.

26. Відповідні статті Конвенції передбачають таке:

Стаття 3

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

Стаття 13

«Кожен, чії права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

27. Суд вважає, що скаргу заявника про неадекватне розслідування за стверджуваними ним фактами жорстокого поводження слід розглядати у світлі процесуального аспекту статті 3 Конвенції (див. згадане вище рішення у справі «Козинець проти України» (*Kozinets v. Ukraine*), пункт 44).

А. Прийнятність

28. Уряд стверджував, що скарга заявника про погане поводження є передчасною, оскільки відповідне розслідування ще тривало на національному рівні.

29. Заявник наполягав на тому, що розслідування було неефективним і ця обставина звільняє його від необхідності чекати на його результати.

30. Суд вважає, що заперечення Уряду порушує питання, яке слід розглядати разом зі скаргою за статтею 3 Конвенції про неефективність розслідування, і тому долучає розгляд цього заперечення до розгляду суті відповідної скарги заявника.

В. Суть

1. Щодо стверджуваного поганого поводження

31. За твердженнями заявника, матеріали справи містять достатньо доказів того, що його ушкодження були завдані йому працівниками міліції під час тримання його у відділі міліції, протоколу про яке складено не було. Зокрема, Уряд не дав чіткого альтернативного пояснення щодо того, яким чином заявник зазнав цих ушкоджень.

32. За твердженням Уряду, оцінити достовірність скарг заявника про жорстоке поводження з ним з боку працівників міліції у квітні 2002 року неможливо, оскільки відповідне розслідування ще не закінчено.

33. Суд, застосовуючи до обставин цієї справи загальні принципи, встановлені його практикою (див., наприклад, згадане вище рішення

у справі «*Козинець проти України*», пункти 51–54, та рішення у справі «*Спінов проти України*» (*Spinov v. Ukraine*), заява № 34331/03, пункти 44–45 і 49, від 27 листопада 2008 року), зазначає, що сторони погоджуються з тим фактом, що 20 квітня 2002 року заявник зазнав ушкоджень — кілька саден, численні синці на всьому тілі та три переломи ребер.

34. Хоча немає документів, які б свідчили про стан здоров'я заявника до його сутички з міліцією у вказану дату та після неї, беручи до уваги показання працівників міліції (див. пункти 10 і 16 вище) та зважаючи на відсутність альтернативних пояснень з боку Уряду, Суд вважає доведеним той факт, що тілесні ушкодження, про які йдеться, були заподіяні під час сутички заявника з міліцією.

35. Питання, на яке залишається відповісти, полягає в тому, чи справді, як стверджує заявник, ці тілесні ушкодження були завдані тоді, коли він тримався під вартою, і відповідно до статті 3 Конвенції відповідальність за них несуть державні органи, чи, як доводить Уряд, вони виникли внаслідок застосування пропорційної сили з метою його затримання.

36. Оцінюючи версію подій, надану заявником, про те, що його було побито під час допиту у відділі міліції, Суд визнає, що її достовірність підкріплюється низкою фактів. На увагу заслуговує той факт, що допит заявника, за результатами якого щодо нього могла бути порушена кримінальна справа за зберігання холодної зброї, відбувався за умов незабезпечення основних процесуальних гарантій. Зокрема, заявника було допитано без захисника. Факт його затримання не було зафіксовано у відповідному протоколі з невстановлених причин. Важливим є той факт, що працівники міліції, які протягом подальшого розслідування намагалися пояснити тілесні ушкодження заявника тим, що він чинив опір під час затримання, ніколи після його затримання не пред'являли йому обвинувачення в непокорі і звільнили його після допиту про ніж.

37. Крім того, як зазначали національні судові органи, версія подій, надана заявником, залишалася докладною і послідовною протягом усього розслідування. Версію працівників міліції навпаки було змінено після перекваліфікації тяжкості тілесних ушкоджень заявника з «легких» на тілесні ушкодження «середньої тяжкості». Зокрема, хоча спочатку вони стверджували, що синці у заявника виникли внаслідок застосування прийомів рукопашного бою для припинення його фізичного опору, в подальшому вони додали, що при спробі чинити опір міліції він упав на землю і травмувався. Суд також зазначає, що вимогу національних судових органів про проведення допиту медичних експертів для перевірки достовірності версій, наданих заявником і працівниками міліції, виконано не було (див. пункт 16 вище).

38. У підсумку Суд, як і національні судові органи, не може погодитися з тим, що численні синці на різних частинах тіла могли виникнути

у заявника внаслідок застосування стримуючої сили під час доправлення його до відділу міліції, без додаткового обґрунтування цієї останньої версії. Він зазначає, що, хоча сторони не надали переконливих доказів того, яким був характер сили, внаслідок застосування якої заявникові було завдано тілесні ушкодження, і в яких саме межах її було застосовано, вся сукупність наявних фактів — медичні докази, характер тілесних ушкоджень і їх розташування на всьому тілі, послідовні показання заявника, відсутність доказів забезпечення належних процесуальних гарантій під час допиту заявника та непослідовність альтернативного пояснення Уряду з приводу походження тілесних ушкоджень заявника — дає вагомі підстави припускати, що ці ушкодження могли бути заподіяні заявникові працівниками міліції під час допиту.

39. Беручи до уваги обов'язок органів влади дати пояснення стосовно тілесних ушкоджень, спричинених особам, які перебувають під їхнім контролем, Суд вважає, що невстановлення того, що в цій справі конкретні суб'єкти владних повноважень були винними у вчиненні щодо заявника насильницького злочину, не може звільняти державу від відповідальності за Конвенцією (див., наприклад, рішення у справах «Афанасьєв проти України» (*Afanasyev v. Ukraine*), заява № 38722/02, пункт 66, від 5 квітня 2005 року, «Вергельський проти України» (*Vergelskyu v. Ukraine*), заява № 19312/06, пункти 108–110, від 12 березня 2009 року, та для порівняння — згадане вище рішення у справі «Спінов проти України», пункти 48–54, від 27 листопада 2008 року, а також рішення у справі «Дрозд проти України» (*Drozd v. Ukraine*), заява № 12174/03, пункти 60–62, від 30 липня 2009 року).

40. Суд доходить висновку, що на порушення статті 3 Конвенції заявник зазнав нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження.

2. Щодо ефективності розслідування скарги заявника про жорстоке поводження

41. Заявник стверджував, що розслідування його скарги було поверховим, оскільки органи влади не виявляли бажання покарати працівників міліції за акт насильства.

42. За твердженням Уряду, органи влади робили все можливе для розслідування скарги заявника про жорстоке поводження.

43. Суд повторює, що коли особа висуває небезпідставну скаргу про жорстоке поводження зі сторони представників держави, що становило порушення статті 3 Конвенції, це положення, якщо його тлумачити в світлі загального обов'язку держави відповідно до статті 1 Конвенції, вимагає за своїм змістом проведення ефективного офіційного розслідування (див. рішення у справі «Ассенов та інші проти Болга-

pii» (*Assenov and Others v. Bulgaria*) від 28 жовтня 1998 року, *Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII*, с. 3290, п. 102).

44. Щодо цієї справи Суд зауважує, що заявник отримав кілька переломів ребер і численні синці та звернувся зі скаргою щодо поганого поводження з боку працівників міліції у перший робочий день після події, про яку йдеться. Розпочате у зв'язку з цим розслідування, яке тривало понад вісім років, не призвело до встановлення обставин, за яких він зазнав тілесних ушкоджень, та притягнення до відповідальності винних осіб (якщо такі були).

45. Суд також зазначає, що розслідування неодноразово закривалось або зупинялось, оскільки прокуратура не могла виявити докази неправомірної поведінки працівників міліції або встановити інших порушників. У подальшому ці рішення скасовувалися органами прокуратури, які здійснювали нагляд, і судами з посиленням на невикористання слідчими органами всіх наявних у них засобів. У своїх рішеннях органи прокуратури і суди чітко вказували на низку заходів, яких можна було б ужити, і звертали при цьому увагу на те, що їхні попередні вказівки не було виконано повністю (див. пункти 11, 16, 18 і 22 вище). Незважаючи на це, справа й далі неодноразово закривалась з тих самих, по суті, підстав, що і раніше, без вжиття додаткових істотних слідчих заходів. Ця ситуація призвела до встановлення Личаківським районним судом того, що слідчі органи виявляли «уперте небажання» встановити дійсні обставини справи (див. пункт 22 вище).

46. Як свідчать матеріали справи (див. пункт 19 вище), подальше збирання доказів ускладнювалося впливом часу. Зокрема, свідки вже не могли пригадати подробиць подій. За цих обставин Суд не бачить підстав сподіватися на те, що ще одна перевірка забезпечить виправлення попередніх недоліків та зробить розслідування ефективним.

47. Суд вважає, що в цій справі фактичні обставини, пов'язані з розслідуванням скарги заявника щодо жорстокого поводження, подібні до тих, щодо яких Суд нещодавно встановив наявність порушення Конвенції (див., наприклад, рішення у справах «Михеєв проти Росії» (*Mikheyev v. Russia*), заява № 77617/01, пп. 112–113 і 120–121, від 26 січня 2006 року, «Кобець проти України» (*Kobets v. Ukraine*), заява № 16437/04, пункт 53–56, від 14 лютого 2008 року, та згадане вище рішення у справі «*Вергельський проти України*», пункт 102).

48. Беручи до уваги обставини справи, що розглядається, та виходячи зі своєї усталеної практики, Суд доходить висновку, що у цій справі має місце порушення статті 3 Конвенції з огляду на неефективність розслідування скарги заявника щодо поганого поводження з ним під час затримання міліцією. Таким чином, попереднє заперечення Уряду (див. пункт 28 вище) має бути відхилене.

II. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

49. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

50. Заявник вимагав 150 000 євро відшкодування моральної шкоди.

51. Уряд стверджував, що ця вимога є надмірною і необґрунтованою.

52. Суд вважає, що обставини, у зв'язку з якими констатовано наявність зазначених вище порушень Конвенції, спричинили заявникові страждання і стрес. Здійснюючи оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує заявникові 10 000 євро відшкодування моральної шкоди.

B. Судові та інші витрати

53. Заявник також вимагав 1500 євро відшкодування судових витрат, понесених під час провадження в національних органах і Суді. На підтвердження цієї вимоги заявник надав рахунок, виданий Р. Таратулою у травні 2009 року на оплату вартості 150 годин юридичних послуг, наданих у період з 2005 до 2009 року у зв'язку з «провадженням у кримінальній справі, в якій заявник був потерпілим», та «представництвом в Європейському суді з прав людини».

54. Уряд зауважив, що заявлена сума відшкодування є необґрунтованою. Зокрема, заявник не надав рахунку з конкретно зазначеними послугами, які були надані йому паном Таратулою під час провадження в національних судах і в Суді.

55. Згідно з практикою Суду заявник має право на відшкодування судових та інших витрат лише в разі, якщо доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їх розмір — обґрунтованим. Виходячи із зазначених вище критеріїв та беручи до уваги наявні документи, Суд вважає заявлену суму відшкодування обґрунтованою. Враховуючи той факт, що заявнику Судом надавалась юридична допомога на суму 850 євро, за цим пунктом Суд призначає йому 650 євро.

C. Пеня

56. Суд вважає належним призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткових пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Вирішує* приєднати до розгляду по суті заперечення Уряду стосовно вичерпання національних засобів юридичного захисту щодо скарги заявника за статтею 3 Конвенції про жорстоке поводження з ним працівників міліції та відхиляє це заперечення після розгляду цієї скарги по суті.

2. *Оголошує* заяву прийнятною.

3. *Постановляє*, що в цій справі мало місце порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з нелюдським і таким, що принижує гідність, поводженням.

4. *Постановляє*, що в цій справі мало місце порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з неефективністю розслідування скарги заявника щодо поганого поводження.

5. *Постановляє*, що:

а) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 10 000 (десять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди та 650 (шістсот п'ятдесят) євро відшкодування витрат на юридичну допомогу разом з будь-яким податком, який може бути нараховано; ці суми мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на ці суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

6. *Відхиляє* решту вимог заявника стосовно справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою і повідомлено письмово 4 листопада 2010 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
(Claudia Westerdiek)
Секретар

ПеерЛОРЕНЦЕН
(PeerLorenzen)
Голова

